

אכילה חוץ לסוכה

אונן במצות סוכה

הפרמ"ג (סי' תר"מ א"א ס"ק י) מסופק האם אונן חייב בסוכה. הצד לחייבו הוא דרך ממ"ע שעובר בשוא"ת נפטר, אבל כאן הרי עובר בקום ועשה שאוכל חוץ לסוכה.

ועי' במשנ"ב (שם ס"ק ל"א) שהבכורי יעקב מצדד להקל, והטעם שהרי הסיבה שאונן פטור ממצוות הוא משום שעוסק במצוה פטור מן המצוה, היינו שעיסוקו במצות קבורה פטורו מלעסוק במצוה אחרת, משום שאם יעסוק במצוה שנייה יבטלו מלקיים מצותו, א"כ לא שנה אם עובר בשוא"ת או קו"ע, סוף כל סוף ע"י עיסוקו בסוכה יבטלו ממצות קבורה המוטלת עליו. ועי"ש שמביא ראיה נפלאה, שהרי שם בסוכה כתוב שחתן וכל שושביניו פטורים מן הסוכה, והטעם דעוסק במצוה פטור מן המצוה, הרי לן להדיא דהפטור של עוסק במצוה פטור גם ממצות סוכה, אלא ע"כ שלא משנה אי הוי שוא"ת או קו"ע.

אונן בבטילת ידיים

ועי"ש עוד דתולה בשאלה האם אונן חייב ליטול ידיים, דגם כאן יש מצות עשה (מדרבנן) אבל עובר בקו"ע. ועי' בשעה"צ שמביא דברי הברכי יוסף (יו"ד סי' שמא) שבאמת חייב ליטול ידיו.

אכילה חוץ לסוכה קו"ע או שוא"ת

בעיקר הדיון האם אכילה חוץ לסוכה נחשב שוא"ת או קו"ע, נחלקו בזה הפנ"י ורע"א. דעת הפנ"י כהפרמ"ג, אבל הגרע"א בסוכה (כה, א) הוכיח מעיקר הדין שעוסק במצוה פטור מסוכה שביטול מצות סוכה לא נחשב ביטול בקו"ע אלא שוא"ת. והטעם שאין איסור לאכול חוץ לסוכה אלא שיש חיוב שהאכילה שלו יהיה בסוכה. א"כ מי שאוכל חוץ לסוכה אינו עובר אלא בשוא"ת היינו שאינו הולך לאכול בסוכה. א"כ אפילו אם אונן חייב במ"ע שעובר עליו בקו"ע כאן פטור. עי"ש שאינו דומה לאכילת מצה כל שבעה שאין חיוב שאכילתו יהיה ממצה, אלא שיש איסור לאכול חמץ.

להוציא כל ממונו

עוד נ"מ בזה האם חייב להוציא כל ממונו, שהרי קי"ל (שו"ע או"ח תרנו) שמי שאין לו אתרוג, או שאר מצוה עוברת, א"צ לבזבז עליה הון רב, וכמו שאמרו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש, אפילו במצוה עוברת. אבל לא תעשה יתן כל ממונו קודם שיעבור. ומבואר ברשב"א (ב"ק ט, ב) שאינו תלוי ב"עשה" ו"ל"ת", אלא אם עובר שקום ואשה או בשב ואל תעשה. וז"ל מהא דאמרין אלו מתרמי ליה תלתא מצות יהיב ליה כוליה ביתיה משמע דאפילו למצוה עוברת כאתרוג וסוכה אינו מחויב לתת אפילו שליש ממונו, וזה תימה האיך נתנו דמים למצוה עוברת, וכתב הראב"ד ז"ל כדי שלא יבוא לידי עוני ויפיל עצמו על הציבור, וכמו שאמרו עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, וכן אמרו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש **שהעוני כמיתה**, מוסף הרשב"א דמ"מ לא כמיתה ממש אמר הרב, **שלא אמרו אלא במצות עשה בשב ואל תעשה**, אבל במצות לא תעשה אפילו כל ממונו, מבואר שהחילוק הוא שבמצות עשה המבטלו אינו אלא בשוא"ת. א"כ לגבי מצות סוכה אם אכילה חוץ לסוכה נחשב כעובר בקום ועשה, צריך להוציא

כל ממונו כדי לא לאכול חוץ לסוכה, אבל אם אינו אלא שוא"ת אינו צריך להוציא יותר מחומש כמו בשאר מ"ע.

אמנם בהגהת הגרע"א לשו"ע (יו"ד סי' קנז) הביא שבחלקו בזה החות יאיר (סימן קל"ט) וריב"ש (סימן שפ"ז), שבחו"י מבואר דאם הוא לאו שא"ב מעשה הוי כמו לעבור על עשה וא"צ ליתן כל ממונו, אולם בתשובת הריב"ש מבואר דכל שהוא לעבור על לאו אף באין בו מעשה צריך ליתן כל אשר לו ולא יעבור, וצ"ע מהרשב"א הנ"ל.

תשבו כעין תדורו

וכן צידד הפרמ"ג (א"א או"ח סימן תרמ, טו) וז"ל, מי שבא בדרך לסוכת חבירו או בין עכו"ם, ורוצים ממון הרבה בשביל סוכה, עיין סימן תרנ"ו מצוה עוברת אין צריך לבזבז ממון רב, וי"ל שב ואל תעשה, וסוכה קום ועשה אוכל באיסור, כמו שכתבתי לעיל (אות י לענין אונן). אבל כתב אח"כ וי"ל כ"תדורו", וכל מה שעושה בדירה יעשה כן בסוכה, ודבר מועט ממון יתן, והבן. ר"ל שבסוכה יש דין מיוחד של "תשבו כעין תדורו", א"כ אע"פ שבשאר מצוות צריך להוציא חומש, או אפילו כל ממונו, בסוכה יש הגבלה, ותלוי כמה היה משלם כדי לישאר בביתו, וזה חידוש.

להאכיל קטן

ועי' בספר הל' חג בחג שמדמה את זה להא דכתב המ"א (תרמ ס"ק ג) שאסור להאכיל לקטן חוץ לסוכה מצד ספייה בידים, וע"כ צ"ל שאכילה חוץ לסוכה נחשב לקום ועשה.

ולענ"ד בדעת המג"א שלא לבד שיש כאן ביטול עשה בקו"ע, אלא שיש כאן "איסור" לאכול חוץ לסוכה, דיעויין שם שכתב וז"ל ומ"מ משמע דאחר לא יכול להאכילו בידים כמ"ש סימן רס"ט. ושם מיירי לענין להאכיל קטן קודם קדוש שכתב המחבר שנוהגין לקדש בביהכ"נ, ואין למקדש לטעום מיין הקידוש אלא מטעימו לקטן, דאין קידוש אלא במקום סעודה, והעיר המג"א בשם הב"י הרי אסור להאכיל לקטן איסור בידים, ותי' דהיינו בדבר שיש בו לאו אבל קידוש אינו אלא עשה. ממשיך המג"א דלפי מש"כ בסי' שמ"ג דאפילו איסור דרבנן לא ספי ליה בידים, צ"ל כיון די"א דאפילו גדול מותר לשתות, דיוצא בקידוש זה, אף על גב דלא קי"ל הכי, מ"מ לקטנים שרי. א"נ כיון דא"א בע"א שרי. א"כ הרי מבואר בדבריו שאין איסור לספות לקטן באופן שאינו אלא ביטול עשה, א"כ קשה למה אסור לספות לו חוץ לסוכה, וע"כ שס"ל שיש גם איסור לאכול חוץ לסוכה, דאי משום ביטול מצוה בקום ועשה גם בקידוש שייך. ואולי מש"כ שאסור לספות הוא לפי הצד שגם איסור דרבנן אסור לספותו כמו שהביא בסי' רסט, אבל סתימת לשונו לא משמע כן.

קטן שלא הגיע לחינוך

ממשיך המג"א ומביא מהב"ח שיתנו לשתות היין דוקא לקטנים שלא הגיעו לחינוך, אבל בתשו' הר"ן (סי' פ"ב) בשם הרשב"א כתב דאי יהיב לקטן כזה הוי ברכה לבטלה דהא לא הגיע לחנכו בברכה, ואפילו במקום שנהגו ליתן להתינוק הנימול ביום המילה היינו משום שהברכה בשבילו היא, אבל בקידוש לא, אלא צריך ליתן לקטן שהגיע לחינוך. [דרך אגב מדברי הר"ן מבואר שגדר מצוות הבן על האב, עכ"פ בנוגע מצות מילה, הוא דהחויב על הבן אלא שהאב עושה

בשבילי, ולכן ס"ל להר"ן שרך הנימול יכול לשתות משום שהגרכה שלו, ואם איתא שהחיוב הוא על האבא מה שייכות שהתינוק ישתה.]

איסור אכילה חוץ לסוכה

לעיל רצינו לומר שס"ל להמג"א שיש איסור לאכול חוץ לסוכה, ואינו רק ביטול מצוה. ויש שסברו כן בדעת המנ"ח, דהנה הק' בתוס' (סוכה ט, א) למה לי קרא לפסול לולב הגדול תיפ"ל משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה, דמהאי טעמא פסלינן אתרוג הגזול ביו"ט שני (סוכה כט, ב). ובהיא שמעתא גופא קשיא דקאמר בשלמא ביו"ט ראשון בעינן לכם משלכם אלא ביו"ט שני אמאי, ומשני משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה, וא"כ ל"ל לכם משלכם. ומיהו התם איכא לשנויי דאיצטריך למעוטי שאול, אבל גבי סוכה ליכא לשנויי הכי לרבנן דאמרי לקמן (כו, ב) דאדם יוצא ידי חובתו בסוכה של חבירו, ונפקא להו מדכתיב כל האזרח בישראל ישבו בסוכות מלמד שכל ישראל ראויין לישב בסוכה אחת. ותל' בתוס' דטעמא דמצוה הבאה בעבירה אינו אלא מדרבנן.

ועי' במנ"ח (מצ' שכה) שרצה ליישב קושיית התוס' ובהקדם דיש שני סוגי מ"ע, א' שהוא חיוב אקרפתא דכל איש מישראל כמו תפילין ואתרוג ואכילת מצה, ומצוה כזו אם מקיים אותה עושה רצון הקב"ה כי כן צוה לו המלך, ואם מבטל המצוה ואינו מניח תפילין או שלא נטל לולב ביטל המצוה ועשה נגד רצונו ית' וענוש יענש. ויש מצות שאין חיוב לעשותם כגון ציצית דהתורה לא חייבה אותו ללבוש בגד של ד' כנפות, ואם רוצה הולך בלא בגד של ד' כנפות ואינו נגד רצון הבורא ב"ה. אך אם מביא עצמו לידי חיוב שלובש ד' כנפות לקיים מצות ציצית זה דרך הטוב וישר.

גדר חיוב מצות סוכה כל החג

ובמצות סוכה יש בה שני חלקי המצוה, דבלייל א' של סוכות מ"ע לאכול כזית בסוכה, ומחויב לחזור אחר סוכה ואם אינו רוצה לאכול אינו מועיל, כי הוא מחויב לאכול כמו מצה ותפילין, ואם לא קיים המ"ע בלילה ראשונה עשה נגד רצונו ית"ש. ובשאר הלילות וימים אם רוצה אינו אוכל ואינו יושב בסוכה ואין שוב חיוב עליו כמו ציצית, אך אם אוכל מ"ע לאכול בסוכה ומקיים רצונו ב"ה. אמנם אם לובש בגד של ד' כנפות ואינו מטיל ציצית אז עובר על המצוה, וכן אם אוכל אכילת קבע חוץ לסוכה עובר על המצוה.

ממשיך המנ"ח דהא שאינו יוצא במהב"ע הטעם דהקב"ה אינו רוצה בכך ולא לרצון לפניו דסניגור יעשה קטיגור, ומשום זה שייך שפיר לומר דלא יצא ידי המצוה כי זה אינו רצון הבורא ית', וזה שייך שפיר במצוה החיובית, כיון דלא יצא י"ח המצוה ממילא לא עשה המצוה וביטל המצוה. אבל במצוות שאינם חיובית כגון ציצית וסוכה בשאר ימי החג, אם הם באים בעבירה אמת דלא קיים רצון הבורא ב"ה כי אין זה רצונו ית', אבל מ"מ לא ביטל המצוה רק דלא קיים, וה"ל כמי שאינו לובש בגד כלל או לא אכל כלל דלא ביטל ולא קיים, ה"נ נהי דלא קיים המצוה כי לא לרצון לפניו בזה אבל מ"מ לא ביטל ולא נוכל לדון אותו כמו שאוכל חוץ לסוכה או שלובש בגד בלא ציצית, רק הוא כמו שאינו עושה המצוה כלל והולך בלא בגד או שאינו אוכל כלל, כי באמת הוא לובש ציצית ואוכל בסוכה ומ"מ עושה המצוה.

ואין כוונתו, כמו שהבינו הרבה, שבשאר ימות החג אין מצוה לאכול בסוכה אלא דיש איסור

לאכול חוץ לסוכה, ולכן לגבי המצוה של לילה הראשונה אם יש בזה משום מצהב"ע אינו יוצא, אבל לגבי ה"איסור" לאכול חוץ לסוכה לא מועיל מהב"ע שסכ"ס אוכל בסוכה, ולכן צריך לפסול של גזול, שהוא פסול בעצם הסוכה, וממילא אם אכל חוץ לסוכה עובר על האיסור. ואין זה משמעות דבריו אלא שגם אם בשאר ימות החג יש ביטול עשה, אלא שמחלק בין מצוה שהיא חיובית לגמרי למצוה שחייב עצמו בה. אלא דעדיין יש לתמוה עליו דמהכ"ת לחלק ככה, שאם כבר התחייב אין הבדל בין סוכה לשאר מצוות, ובפשטות אם אינו מקיים המצוה מחמת מהב"ע יש כאן ביטול עשה.

איסור לאכול חוץ לסוכה או חיוב לאכול בסוכה

ועי' בספר שערי ישר (שער ג פרק כ) שמביא דברי המנ"ח דמה דפסלינן משום מצוה הבאה בעבירה הוא רק לענין מצוה המוטלת אקרקפתא דגברא, אבל בסוכה בכל ימות החג וציצית שהחיוב רק כשאוכל או כשלוכל ד' כנפות אף שהיה ע"י מצוה בעבירה, ולא חשוב כעושה מצוה, מ"מ לא ביטל מצות עשה דלא אכל חוץ לסוכה ולא לבש ד' כנפות בלא ציצית. וכתב הגרש"ש שאין דבריו מחוורים בזה, דאם היה מקום לומר דכונת התורה במצות ציצית שאסרה תורה לבישת ד' כנפות בלא ציצית, וכן בסוכה אסרה ישיבת קבע בבית חוץ לסוכה, וזוהי עיקר המצוה שבשעה שאוכל לא תהיה אכילתו חוץ לסוכה, ובשעה שלובש לא יהיה מחוסר ציצית, אז היו דברי המנה"ח מובנים, דאם לבש ד' כנפות והטיל בהם ציצית שהם בגדר מצוה הבאה בעבירה, יש מקום לומר דאין זה כלבוש בלא ציצית, דהרי מ"מ איכא ציצית בבגד, אע"פ שלא קיים שום מצוה.

אבל כתב הגרש"ש שבאמת כוונת המצוה בציצית בשעה שלובש ד' כנפות איכא חיוב גברא להטיל ציצית בבגדו, ואחר לבישת הבגד מחויב הוא במצות ציצית כמו במצות תפלין, רק אם אינו לובש ליכא מצוה, וכן בסוכה אם אינו אוכל ליכא חיוב של ישיבת סוכה, אבל כשקובע לאכול מתחדש עליו חיוב סוכה. ומביא ראיה מהא דכתב בשו"ע (או"ח סימן י"ג) דבנודע לו בשבת כשהוא בכרמלית שהטלית שעליו פסול לא יסיר מעליו עד שיגיע לביתו משום כבוד הבריות שהותר באיסור דרבנן של משא הציצית בשבת בכרמלית, דאיסור לבישת הטלית בלא ציצית ליכא בשבת כמו שכתוב במג"א בשם המרדכי דבשבת ליכא מ"ע של הטלת ציצית, ולבישת טלית בלא ציצית לא אסרה תורה, ואם היה "איסור" בלבישת בגד של ד' כנפות בלי ציצית לא היה היתר בשבת. וכן בסוכה כשמצטער הוא פטור מן הסוכה דילפינן "תשבו כעין תדורו", דאף אם יהיה בסוכה לא יקיים מ"ע של סוכה דלא הוי כעין תדורו, אבל אם היה עיקר המצוה שלא לאכול חוץ לסוכה היה ראוי להיות שמחויב למנוע מלאכול לגמרי שלא לעבור על אזהרה זו אם ליכא בזה פקו"נ כשאר המצוות, ומזה מוכח דאחר הלבישה ובשעה שאוכל אז מצות ציצית וסוכה הן מצוות חיוביות כשאר מצוות, מצה תפלין וכדומה, באופן דלפי"ז נראה לומר דסוכה שהיא ע"י מצוה הבאה בעבירה פסולה לכל ימות החג וכן בציצית.

מצוה הבא בעבירה

ועל עיקר הנחת המנ"ח שמהב"ע אינו פוסל עצם המצוה, אלא שאין כאן קיום, כתב בספר שערי יושר (שם) דיותר נראה דמה דפסלינן משום מצוה הבאה בעבירה הוא כפסול בעצם, וכמו דמביא הש"ס בפרק לולב הגזול (ל, א) גזול דומיא דפסח היינו דגזול הוא כמו פסול בעל מום לקרבן. ורצה להוכיח כדבריו מדברי הריטב"א (ל, ב) שכתב לבאר אמאי למ"ד קרקע אינה נגזלת יוצא

בסוכה גזולה ואינו פסול מצד מצוה הבאה בעבירה, וז"ל, אבל הנכון, דהכא כיון דלא קני לה כלל וברשותיה דמאריה איתא ואין המצוה מוציאתה מרשות בעליה, לא חשיבא מצוה הבאה בעבירה, הרי הוא כאילו היתה שדה דעלמא גזולה ברשותו, שאע"פ שעבירה בידו אין הסוכה נפסלת בכך.

ורבותינו האחרונים (חמדת שלמה לח), בבואם לפרש את דבריו רצו ללמוד בכוונתו דהיכא דהחפצא לא נהפך לחפצא של עבירה לא אמרינן מצוה הבאה בעבירה. וכיון שכך, הרי דלמ"ד קרקע אינה נגזלת, לא חל שם גזילה על הקרקע, ואשר על כן אין כאן משום מצוה הבאה בעבירה. וזה מה שכתב בסוף "הרי הוא כאילו היתה שדה דעלמא גזולה ברשותו", היינו דאין החטא נתפס בחפצא של מצוה. א"כ מוכח שמצהב"ע הוא פסול בהחפצא של המצוה, א"כ אפילו מחמת מהב"ע היה הסוכה פסול גם בשאר ימות החג.

שיטה מחודשת של הריטב"א במהב"ע

אכן לענ"ד נראה דאין זו כוונת הריטב"א, דלדבריהם אכתי צ"ב בלשונו, דמש"כ "כיון דלא קני לה כלל וברשותיה דמאריה איתא ואין המצוה מוציאתה מרשות בעליה" אין לו מובן כלל. ובשל כך היה נר' לפרש דבריו, עפי"מ שחידש הוא עצמו בכמה מקומות, דדין זה דמצוה הבאה בעבירה לא נאמר אלא היכא שהמצוה מסייעת לעבירה. ונביא לדבריו בכמה מן המקומות:

תחילה נביא למש"כ בגמ' שם לעיל מינה (כט, ב) "ואי משום מצוה הבאה בעבירה, לא אמרו זה אלא כשהמצוה סייע בעבירה, שבקדושת המצוה הוא קונה אותו והוציאו מרשות נגזל, כגון שהיה יאוש כדי שאינו קונה וכשהקדישו במצותו הרי הוא כאלו מכרו, דמה לי מכרו לגבוה מה לי מכרו להדיוט. והו"ל השתא ע"י המצוה יאוש ושינוי רשות, שהוא קונה. ולפיכך אין לרצון לשם. אבל כל שאין המצוה מסייעת בקנין ואינה מוציאתו מרשות הנגזל, אינו נפסל לקרבן ולא למצוה, שאע"פ שיש בידו של זה עבירה, שגזלו, הרי זה כשאר עבירות שבידו, או כאילו גזל חפץ אחר שאינו פוסלו ממצוה זו", עכ"ל.

והרי דברי הריטב"א ברור מללו. ולמתבונן הוא חידוש נפלא, דרק היכא ש"קדושת המצוה" כהתם שנחשב כשינוי רשות! מסייעת בקנין אז נחשב שהמצוה עצמה סייעה לעבירה, ולכך חשיב פסול מצוה הבאה בעבירה.

וכעין הדברים הללו כ' להלן (לה, א) וז"ל, "ובירושלמי פסלי מהאי טעמא מצה גזולה ומשום דהויא לה מצוה הבאה בעבירה דקנייה ביאוש ושינוי רשות של מצוה".

וע"ע בחידושיו לפסחים (לה, א), במה שכתב ליישב קושית הראשונים למ"ל קרא לפסול מצת טבל תיפ"ל משום מצוה הבאה בעבירה, עי"ש שהביא משם בעלי התוס', דלא נאסרה מצוה הבאה בעבירה אלא באותן שבאו לרצות וכן לולב, אבל בשאר מצוות לא. אכן הריטב"א עצמו תירץ וז"ל, ואנן הא פרישנא לה בכמה דוכתינן וברירנא בראיות ברורות, דלא אמרינן מצוה הבאה בעבירה, אלא בשמה מצוה מסייעת בקנינא, אבל בשאין המצוה מסייעת בקנינא לא. וכ"ה בחידושיו לגיטין (נה, ב) "ולכא משום מצוה הבאה בעבירה, כיון שקנאו קודם המצוה והמצוה לא סייעה בקנייה".

ומעתה, הרי שדבריו הנזכרים (סוכה ל, ב) מאירים באור אחר, דלמ"ד קרקע אינה נגזלת הרי שאין המצוה מוציאתה מרשות בעליה, ולכך לא חשיבא מצוה הבאה בעבירה, דאין המצוה

מסייעת לעבירה. ואם כדברינו הרי דזה נמי מש"כ בסו"ד, דהרי הוא כאילו היתה שדה דעלמא גזולה ברשותו, היינו דהמצוה לא סייעה לעבירה, וכלשונו לעיל (כט, ב). ולפי"ז ליכא קושיא על המנ"ח מהריטב"א.

מצוות צריכות כוונה

בפשטות חידושו של המנ"ח נוגע גם לענין מצוות צריכות כוונה, שאפילו למ"ד מצוות צריכות כוונה אם לא כוון לשם מצוה עכ"פ לא ביטל המצוה אלא שלא קיים המצוה, ואם כנים הדברים יוצא שהמשנ"ב חולק על המנ"ח. דהנה הביה"ל (סימן ס) כתב שמשמע מהב"ח ופרמ"ג (סי' ח' וסי' תרכ"ה) דמצוות ציצית וסוכה הכונה בהם לעיכובא כמו בשאר המצוות, ולפי"ז אם קראוהו לתורה ולוקח טליתו או טלית הקהל לעלות לבימה שאז זמנו בהול ומסתמא אינו מכוין אז בלבישתו לקיים המ"ע של ציצית ממילא עובר בזה על המ"ע, והעולם אינם נזהרין בזה. ואולי שטעמם דכיון שאין רוצה ללבוש אז את הטלית ואינו לובשו אלא מפני כבוד התורה לשעה קלה אין זה לבישה המחייבתו בציצית, דומיא דמי שלובש להראות לקונה מידתו שפטור אז מציצית.

ובשו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' א) כתב שלפי מש"כ הב"ח (או"ח סי' תרכ"ה) דצריך שיכוין כשיושב בסוכה שצונו המקום לישב בה זכר לענני כבוד, [והבכורי יעקב חולק על הפרמ"ג דפשיטא ליה שאין כוונה זו לעיכובא, אלא סובר דכיון שכתבה תורה למען ידעו אפשר דאפילו בדיעבד לא יצא. ובדברי הב"ח עצמו יש סתירה במשמעות לשונו שבסי' תרכ"ה כתב שאין המצוה "כתיקונה", ואילו בסי' ח משמע שאינו יוצא כלל, וז"ל כי עיקר המצוה וקיומה תלויה בכונתה שיכוין בשעת קיום המצוה מה שאין כן שאר מצוות דיוצא ידי חובתם אף על פי שלא יכוין בה דבר כי אם שעושה המצוות לשם ה' שצויה אותו לעשותם] ולפי הנ"ל יש להזהר מאד ולכוין כן בשעה שהוא אוכל או הולך לישון, דאל"כ חוץ ממה שלא קיים מצוה גם עבר על עשה ועשה עבירה.

עוד העיר דלפמש"כ בביה"ל (תקפח, ב) שהביא מהמטה אפרים לא לתקוע בשופר במקום מטונף שאסור בדברי תורה, וכתב ע"ז המשנ"ב "ואפשר שהטעם הוא דכיון דקיי"ל דצריך כוונה לצאת ידי המצוה שצונו הש"י זה גופא ג"כ חשיב כדברי תורה - ולא גרע מהרהור בדברי תורה", ונמצא שלפי דבריו הלושב ציצית במרחץ או בביה"כ במקום שאסור בדברי תורה נכון למנוע מכוונת מצוה, ולפי האמור נמצא שעובר בכל רגע אעשה דציצית. ולפי"ז לר' אליעזר שסובר במס' סוכה (כו, א) שהיוצא מסוכה לסוכה ביטל מצותה של ראשונה, ופירש רש"י "אפילו ימים שעברו עליו כבר איבדן למפרע ואינו מצוה", ונמצא לפי"ז דלכאורה דינו כאילו אכל וישן למפרע חוץ לסוכה.

ולפי"ז ג"כ לענין כלאים בציצית אם לבשו בלא כוונה עובר על לאו של שעטנז כיון דבלא כוונה ליכא עשה דדחי לל"ת. וגם בזה"ז אם לן בטליתו בלילה דבטלה ממנו המצוה, דלפי"ז מיד כשעלה השחר והגיע הזמן של ציצית אם לא נזכר לכיון אז למצוה נמצא שהוא עובר בכל רגע על עשה דציצית. והן אמנם דהיוצא בשבת בבגד שיש בו ציצית שלבשו בלא כוונה אינו חייב חטאת, ולא דמי כלל ליוצא בשבת ברה"ר בטלית שאינה מצויצת כהלכה או בבגד שהוא קטן מהשיעור דמבואר שחייב חטאת, דשאני הכא דליכא כלל שום חסרון בגוף הבגד והציצית וראוי שפיר למצותו כמו שהוא, ר"ל שהציצית הם "נאה הבגד ותכסיו" כלשון הרמב"ם.

גם צ"ע במי שיש לו מזוזה בפתחו דמבואר בכמה מקומות שמקיים בכל רגע מצוות עשה, ולעומת

זה אם דר בבית שאין בו מזוזה עובר נמי בכל רגע אעשה דמזוזה, ולפי"ז אם קבע מזוזה בפתחו כדת וכדין והתכוין למצוה שפיר אמרינן דהמצוה נמשכת תדיר בלי שום הפסק כל זמן שלא הוציא משם חפציו, ומעיקר הדין אינו צריך כלל לכוין למצוה בכל פעם שהוא נכנס ויוצא, וכמו דסגי בציצית ובתפילין במה שמכוין רק בתחלת הליבישה וההנחה. אבל הקונה בית מחבירו שיש בו מזוזה, נהי דלמעשה קיי"ל שאינו מברך על מצות מזוזה בשעה שהוא נכנס לדור בו משום דלא תיקנו ברכה אלא על הקביעה, אבל החיוב של מזוזה ודאי פקע מהמוכר וחייל רק על הלוקח, וא"כ אם נכנס לדור בתוכו ולא זכר כלל ממצות מזוזה, נמצא שלפי הנ"ל הרי הוא עובר בכל רגע ורגע על עשה של מזוזה.

אלא ע"כ כתב הגרשז"א זצ"ל דכמו שהעושה מעקה לגגו ולא נתכוין למצוה אע"ג שמסתבר דלא חשיב כמקיים עשה הואיל ומצוות צריכות כוונה, אבל מ"מ כמו שאינו עובר על הלאו של לא תשים דמים בביתך כך אינו עובר גם על העשה של עשיית מעקה, והיינו משום דרק מי שמניח גגו בלא מעקה עובר בעשה, אבל מי שיש לו מעקה בגגו אף על גב שנעשתה באופן זה דלא קעביד כלל שום מצוה כגון שנעשתה מאליה או ע"י עכו"ם אפ"ה פשוט דאינו עובר עוד בעשה כיון דמהשתא לא רמיא עליה כלל שום חיוב לעשות מעקה. וה"נ במזוזה הואיל ויש מזוזה כשרה על הפתח שנקבעה כדין וכדת תו לא חייב כלל בעשה דוכתבתם על מזוזות ביתך, ולפיכך אף אם אין לו שום כוונת מצוה בשעה שהוא יושב או נכנס לתוך הבית, אמרינן דכל שיש לו מזוזה בפתחו מתקיימת המצוה מאליה גם בלא שום כוונה.

וכיון שכן אפשר דבציצית וסוכה בכה"ג דהוי מצוה הבאה בעבירה, בכה"ג שפיר אמרינן דאע"ג שאם לבש ולא כיון למצוה לא עשה מצוה, מ"מ גם ביטול לעשה ליכא כיון שאינו מחויב כלל בעשיית ציצית בבגד שהציצית כבר תלוין בו כדין וכדת, ודלא כהמשנ"ב הנ"ל שכתב דעובר בעשה, ונמצא דלאחר שתלה ציצית בבגדו אף שאם חזר ולובשו ומכוין למצוה מקיים שפיר בכל פעם שלובש מצות עשה וצריך לברך, מ"מ אם אינו מכוין ואין לו שום מצוה אפ"ה הואיל ואינו חייב בהטלת ציצית רואין אותו כבגד של ג' כנפות שפטור מציצית, וכן במזוזה אם נכנס לדור ולא נתכוין אינו חשיב כלל כעובר על עשה.

מצוה שהיא בתוצאה

לגבי עיקר הערותיו ממעקה ומזוזה היה אפשר לומר כדברי הגרא"ו שמצוה שעיקרו בתוצאה לא אמרינן מצוות צריכות כוונה, וז"ל (קו"ש ח"ב סימן כג) והנה מצינו שני סוגי מצוות (א) שעשית המעשה ע"י האדם היא גוף המצוה כגון שופר לולב וכו', (ב) שעיקר המצוה היא תוצאות המעשה כגון פדיון שבויים פריעת בע"ח פריה ורביה וכו', והחילוק הזה נ"מ לכמה דברים כגון למ"ד מצוות צריכות כונה והתקע לשיר צריך לחזור ולתקוע, ובפריעת בע"ח מצוה אם פרע שלא בכונת מצוה לא נאמר שצריך לחזור ולפרוע, וכן במצות פ"ו שהמצוה היא שיהיו לו בנים והרי יש לו בנים אף אם לא כיון לשם מצוה אינו חייב לחזור ולהוליד בנים, וכן במצות ובערת הרע דהמצוה היא שיהא הרע מבוער אפשר לקיימא גם ע"י נכרי אף דאינו בר שליחות כמ"ש בשו"ת הרשב"א (ח"א סי' שנ"ז). אמנם מש"כ שבפריעת בע"ח מצוה א"צ כוונה, לכאורה החפץ חיים חולק שהרי כתב בספר אהבת חסד שצריך לכוון במצות ביומו תתן שכרו, ואכמ"ל.